

Нежинцева Людмила Петрівна,
*методист навчально-методичного відділу моніторингу
якості освіти та ЗНО Сумського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти*

МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ЗДОРОВ'ЯСПРЯМОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. У статті обґрунтовується актуальність моніторингу оздоровчої функції освіти, висвітлюються головні завдання щодо впровадження здоров'язбережувальної діяльності у навчальному закладі, визначається роль педагогічного колективу в організації здоров'язбережувального освітнього середовища закладу, а також аналізуються функції педагогів і батьків у процесі здійснення моніторингового супроводу здоров'язбережувальної роботи у ЗНЗ на прикладі моніторингових досліджень у Сумській області.

Ключові слова: здоров'яформувальні та здоров'язбережувальні функції навчального закладу, здоров'яспрямована діяльність закладу, здоров'язбережувальне освітнє середовище, моніторинг оздоровчої функції освіти, моніторингові дослідження.

Нежинцева Людмила Петровна

МОНІТОРИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ ДЛЯ ВЫЯВЛЕНИЯ ЗДОРОВЬЕНАПРАВЛЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Аннотация. В статье обосновывается актуальность мониторинга оздоровительной функции образования. Освещены главные задания относительно внедрения здоровьесберегающей деятельности в учебном заведении, а также определена роль педагогического коллектива в организации здоровьесберегающей образовательной среды заведения. Проанализированы функции педагогов и родителей в процессе осуществления мониторингового сопровождения здоровьесберегающей работы в ОУЗ на примере мониторинговых исследований в Сумской области.

Ключевые слова: здоровьесформирующие и здоровьесберегающие функции учебного заведения, здоровьенаправленная деятельность заведения, здоровьесберегающая образовательная среда, мониторинг оздоровительной функции образования, мониторинговые исследования.

Liudmila Nezhintseva

MONITORING AS A TOOL OF DETECTION HEALTH DIRECTED ACTIVITY OF EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

Abstract. The article deals with the actuality of the monitoring of health-saving educational functions; clarified the main tasks of health-saving activity in educational establishment and determined the role of pedagogical collective in the organization of

health-saving educational environment in the establishment; analyzed functions of teachers and parents' participation in the monitoring of health-saving activity in GPC by examples of monitoring researches in Sumy region.

Key words: *health-forming and health-saving functions of educational establishment, health directed activities of educational establishment, health-saving educational environment, monitoring of health directed functions of education, monitoring researches.*

Постановка проблеми

Інтелектуалізація навчально-виховного процесу, несприятливі соціально-економічні умови життя і складна екологічна ситуація в державі призвели до виникнення стійкої тенденції до погіршення здоров'я дітей. Тому одним із пріоритетних завдань освіти є орієнтація навчально-виховного процесу на розроблення нових підходів до впровадження особистісно орієнтованої моделі формування у дітей навичок здорового способу життя, збереження фізичного і психічного компонентів здоров'я, соціального захисту прав дитини і педагогічних працівників, запобігання шкідливим звичкам, забезпечення охорони життя. Оскільки спостереження потребує систематичної процедури, то виявлення здоров'яспрямованої діяльності начального закладу — тривалий процес, що відбувається за спеціальною освітньою програмою³. Саме це зумовлює актуальність проведення моніторингових досліджень оздоровчої функції освіти та організації педагогічного супроводу формування, збереження і зміцнення здоров'я дітей у загальноосвітніх навчальних закладах України.

Актуальність проблеми дослідження. На сьогодні моніторинговими дослідженнями охоплено всі сфери діяльності навчального закладу, що має результат впливу на організацію навчально-виховного процесу й уможливорює досягнення високої результативності у формуванні та організації процесу здоров'язбереження.

Сучасні освітянські реформи потребують систематичного вимірювання результатів нововведень та ухвалення коригувальних дій для регулювання наслідків освітянських інновацій, відповідності отриманих результатів державним стандартам⁴.

Завдяки використанню моніторингу в управлінні навчально-виховним процесом відбувається координація діяльності всіх учасників цього процесу. І як наслідок, спостерігається позитивна динаміка якості навчальних досягнень учнів, підвищення рівня самоорганізації учнів і вчителів, задоволення учнів, учителів та батьків результатами своєї праці⁴.

Сутність концепції моніторингу полягає в синхронності процесів спостереження, вимірювання, вироблення на цій основі нових знань про стан об'єкта з подальшим моделюванням, прогнозуванням та ухваленням відповідного управлінського рішення⁴.

³ Бойченко Т. Є. Освітні програми формування здорового способу життя молоді: у 14 кн. / Т. Є. Бойченко. — К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2005. — Кн. 5. — 120 с. — (Серія «Формування здорового способу життя молоді»).

⁴ Кравченко Г. Ю. Якість освіти в навчальному закладі / Г. Ю. Кравченко, З. В. Рябова // Наша школа. — Х. : Ранок, 2013. — 176 с. — С. 34.

Аналіз основних досліджень та публікацій

Аналіз наукових педагогічних джерел (зокрема, це такі автори, як Ю. Алферов, В. Алямовська, В. Андреев, В. Антипова, М. Барна, О. Бондар, І. Булах, В. Волкова, Г. Єльнікова, Д. Зембицький, В. Кальней, О. Касьянова, Л. Качалова, О. Коберник, В. Кузьмін, Г. Лаптева, О. Локшина, Т. Лукіна, В. Лунячек, А. Луцюк, А. Майоров, І. Маслікова, В. Матвейшина, О. Островерхова, М. Поташник, В. Приходько, Ю. Романенко, С. Хохлова, С. Шведова, І. Шимків, С. Шишов та ін.) дає змогу дійти висновків щодо значущості моніторингу для розвитку освітньої політики як одного із найефективніших засобів отримання інформації про функціонування освітньої системи в усій її багатогранності.

На розроблення технології освітнього моніторингу та розбудову моделей моніторингу в освіті спрямували свою діяльність Г. Єльнікова, Л. Даниленко, Л. Артемчук, Т. Лукіна, З. Рябова.

Особливий інтерес викликають повідомлення, тренінги, майстер-класи науковців, педагогів-практиків, методистів, лікарів Т. Бойченко, І. Василяшко, М. Польової, В. Успенської, Н. Коваль, Л. Горяної, Г. Бевз, І. Волкової, О. Байназарової, Л. Покроєвої, Р. Романишина, які вивчають питання моніторингу рівня здоров'я учнівської молоді.

Мета статті: дослідити необхідність проведення моніторингових досліджень оздоровчої функції освіти щодо організації здоров'язбережувальної діяльності навчального закладу; проаналізувати функції супроводу педагогів та участі батьків у здійсненні моніторингу здоров'язбережувальної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах на прикладі моніторингових досліджень у Сумській області.

Виклад основного матеріалу

«Виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів» є одним із пріоритетних завдань загальної середньої освіти, саме про це зазначено в Законі України «Про загальну середню освіту»¹. У статті 22 цього закону наголошується, що «Загальноосвітній навчальний заклад забезпечує безпечні та нешкідливі умови навчання, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я дітей, формує гігієнічні навички та засади здорового способу життя учнів»¹.

Це завдання можна виконати лише з урахуванням розуміння сутності здоров'я. «Здоров'я — поняття багатопланове. Це не лише відсутність хвороб, а й високий рівень пристосування, благополуччя, комфортне психологічне самопочуття, толерантні соціальні відносини»⁷.

¹ Закон України «Про загальну середню освіту» // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 28. — Ст. 230, ст. 5; 22; [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14>

⁷ Маслікова І. В. Моніторингова система освітнього менеджменту / І. В. Маслікова. — Х. : Основа, 2005. — Вип. 10(34). — 144 с. — С. 65. — (Б-ка журналу «Управління школою»).

На сучасному етапі вчена Т. Бойченко першою виокремила у педагогічній валеології такі процеси здоров'я, як: формування, збереження, зміцнення, використання, відновлення та передача (ФЗЗВВП).

Як вважає Т. Бойченко, об'єктом моніторингу є здоров'я як багатомірний і водночас цілісний феномен взаємоузгодженої життєдіяльності людини, який виявляється через стани і процеси формування, збереження, зміцнення, використання, відновлення і передачі (ФЗЗВВП) фізичного, психічного, соціального і духовного складників сутності людини, групи людей, спільнот, суспільства загалом². Це підтверджується і тим, що саме так передбачено вивчення здоров'я Державним стандартом загальної початкової та середньої школи і чинними програмами предмета «Основи здоров'я», програмами додипломної і післядипломної педагогічної освіти.

Оскільки феномен здоров'я розкривається через його різноманітні складники, уможлиблюється розуміння сутності предметного вивчення цього складного явища, що спонукає до необхідності використання різних підходів до вибору методів і критеріїв вивчення складників здоров'я й аналізу отриманих його характеристик і параметрів.

Успішна реалізація оздоровчої функції освіти залежить від правильного розуміння функціональної системи управління та впровадження інноваційних науково-педагогічних технологій і досягнень у галузі освіти, зокрема розроблення та використання у навчально-виховному процесі педагогічного моніторингу⁸.

На виконання статті 4 Указу Президента України від 8 серпня 2000 р. № 963 «Про додаткові заходи щодо поліпшення медичної допомоги населенню України» Кабінет Міністрів України своєю Постановою від 28 грудня 2000 р. № 1907 «Про моніторинг стану здоров'я населення, діяльності та ресурсного забезпечення закладів охорони здоров'я» передбачив спеціальні позиції щодо дітей відповідного віку.

З метою розроблення і реалізації комплексу заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я населення, попередження захворювань, активне виявлення хворих на ранніх стадіях захворювань та своєчасне оздоровлення їх на основі динамічного спостереження за станом здоров'я, МОЗ наказом № 327 від 08.12.2000 р. відновив диспансеризацію населення, запровадив *моніторинг стану його здоров'я, методiku оцінювання основних індикативних показників стану здоров'я населення, діяльності та ресурсного забезпечення закладів охорони здоров'я*. Спільним наказом МОН та МОЗ від 21.04.2005 № 242/178 передбачено посилення роботи щодо профілактики захворюваності дітей у навчальних закладах, формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді.

Науковці по-різному тлумачать поняття моніторингу, але можна визначити загальне, спільне в усіх визначеннях. Моніторинг — це форма організації, збору, опрацювання і поширення інформації про діяльність педагогічної системи, яка

² Бойченко Т. Є. Валеологія в сучасній системі гуманітарної науки та освіти / Т. Є. Бойченко // Філософські проблеми гуманітарних наук. — 2004. — № 3. — С. 82–92.

⁸ Моніторинг якості освіти: методи, форми, організаційне забезпечення: посіб. для методистів, директорів, заступників директорів загальноосвіт. навч. закладів / Південноукраїнський регіональний ін-т післядип. освіти пед. кадрів. — Херсон, 2001. — 50 с. — С. 3.

забезпечує безперервне відстеження за її станом і прогнозуванням розвитку педагогічної системи⁸.

Моніторинг (за А. Тайджманом, Т. Невіллом Послвейтом) — процедура систематичного збирання даних про важливі аспекти на загальнодержавному, регіональному чи локальному рівнях⁵.

Г. Єльнікова визначає моніторинг як комплекс процедур спостереження, поточного оцінювання перетворень керованого об'єкта і спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів його розвитку⁸.

Моніторинг у сфері освіти розглядається як:

- інструмент управління якістю освіти (зокрема загальною середньою);
- інформаційна система;
- процедура збору даних про об'єкт⁶.

Основне призначення системи моніторингу — надання так званої управлінської інформації — надійної, оперативної, ґрунтовної — щодо досягнутого стану освітньої галузі, а також сутності та причин виникнення проблем у цій сфері, ступеня впливу зовнішніх факторів на перебіг процесів, ефективності ухвалення управлінських рішень та просування освітніх реформ тощо.

Т. Лукіна підкреслює, що головне призначення моніторингу якості освіти — визначення проблем в освітній галузі загалом та у конкретному навчальному закладі. Це завдання вирішується шляхом з'ясування причин їх виникнення та факторів впливу завдяки проведенню систематичних досліджень різних елементів системи освіти та об'єктів освітнього середовища, фіксації наслідків управлінського впливу на систему освіти та змін, що відбуваються при цьому⁶.

Моніторинг оздоровчої функції освіти — це не тільки діагностика здоров'я дітей, а й багаторічне безперервне спостереження за здоров'яформувальними та здоров'язбережувальними функціями середовища освітнього закладу. Актуальним є завдання забезпечення не тільки шкільної освіти без утрат здоров'я, а й цілісного підходу до шкільного життя, що охоплює всі рівні — від управління освітніми системами, стосунків у класі і зв'язків із зовнішнім світом до виховання свідомого ставлення до зберігання та зміцнення свого здоров'я.

Моніторинг у цьому контексті можна розглянути як комплекс діагностичних досліджень, що проводяться впродовж тривалого часу і дають змогу виявити позитивні або негативні фактори, які впливають на результати здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу. Моніторинг уможливує: відстеження динаміки стану здоров'я дітей, педагогічного колективу та обслуговуючого персоналу; вплив на рівень формування здоров'язбережувального освітнього середовища закладу;

⁸ Моніторинг якості освіти: методи, форми, організаційне забезпечення: посіб. для методистів, директорів, заступників директорів загальноосвіт. навч. закладів / Південноукраїнський регіональний ін-т післядип. освіти пед. кадрів. — Херсон, 2001. — 50 с. — С. 3.

⁵ Куртась С. А. Формування системи моніторингу якості освіти на рівні загальноосвітнього навчального закладу: навч.-метод. матеріали ; модуль / С. А. Куртась. — К., 2007. — 61 с. — С. 12. — (Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні»).

⁶ Лукіна Т. Вимірювання та управління якістю освіти: навч.-метод. матеріали ; модуль 9 / Т. Лукіна. — К., 2008. — 50 с. — С. 16.

аналіз ефективності застосування здоров'язбережувальних ресурсів; виявлення ефективності діяльності Школи сприяння здоров'ю за порівняльними показниками, соціометричними дослідженнями, анонімним тестуванням та анкетуванням дітей, учителів, адміністрації закладу, батьків; констатування результатів застосування здоров'язбережувальних технологій тощо.

На нашу думку, важливо виділити, які *головні завдання* може ставити адміністрація щодо впровадження здоров'язбережувальної діяльності у навчальному закладі та визначення *ролі* педагогічного колективу в організації здоров'язбережувального освітнього середовища закладу:

1. Формування і розвиток фізично, психічно, соціально і морально здорової особистості¹¹.

2. Створення організаційно-педагогічних умов закладу, що забезпечать здоров'я і комфорт учнів (розклад уроків, перерв, рухова активність).

3. Створення максимально можливих санітарно-гігієнічних умов (вологе прибирання, температурний режим, режим провітрювання, створення куточків гігієни, естетичне оформлення інтер'єру школи, озеленення тощо).

4. Раціональна організація харчування та відпочинку.

5. Створення психолого-педагогічних умов, що забезпечують психічне здоров'я і комфорт учнів.

6. Залучення учнів до свідомої діяльності з формування культури здорового способу життя та культури здоров'язбереження у навчальний та позаурочний час.

7. Посилення співпраці з представниками соціальних служб, установ, лікарями різного фахового спрямування з підрозділами начального закладу з питань превентивної освіти.

8. Активне застосування здоров'язбережувальних технологій¹⁰.

9. Узагальнення результатів медичного обстеження й обслуговування учнів.

10. Визначення позитивних і негативних факторів, що впливають на формування складових стану здоров'я учнів.

11. Безперервне спостереження за розвитком фізичного здоров'я учнів упродовж навчального року.

12. Визначення способів поліпшення фізичного здоров'я учнів.

Моніторингові дослідження на рівні загальноосвітнього навчального закладу, особливо в закладах зі статусом Школи сприяння здоров'ю, дають змогу визначити результативність використання здоров'язбережувальних ресурсів суб'єктів оздоровчого процесу, а також процес організації здоров'язбережувального середовища закладу: «Аналізуючи відповіді директорів, які брали участь в опитуванні, слід зауважити, що більшість керівників (92%) вважають: статус закладу, яким вони керують, підвищився завдяки входженню до обласної мережі Шкіл сприяння здоров'ю. Проте лише 72% опитаних директорів зазначили, що

¹¹ Успенська В. М. Здоров'язбережувальна компетентність учителя з основ здоров'я та шляхи її розвитку / В. М. Успенська // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / НАПН України, Ун-т менедж. освіти ; редкол.: О. Л. Ануфрієва [та ін.]. — К. 2005. — Вип. 2(15) / голов. ред. В. В. Олійник. — 2011. — С. 140–149.

¹⁰ Успенська В. М. Впровадження здоров'язберігаючих технологій у загальноосвітньому навчальному закладі – вимога часу / В. М. Успенська // Рідна школа. — 2009. — № 4. — С. 44–48.

здоров'язбережувальне середовище підпорядкованих їм навчальних закладів повною мірою відповідає вимогам сьогодення щодо формування та збереження здорового способу життя. Майже 28% респондентів-директорів зазначають, що недосконалість матеріально-технічної бази, відсутність кімнат психологічного розвантаження, спальних кімнат для молодших школярів, невідповідність меблів санітарно-гігієнічним вимогам, відсутність програм державного фінансування та інші проблеми перешкоджають активному впровадженню здоров'язбереження та відновлення здоров'я школярів. Усунення вказаних недоліків є особливо важливим для сільських шкіл, де 54% учнів на сьогодні лише частково готові керуватися засадами здорового способу життя» (Моніторингове дослідження організації педагогічного супроводу формування, збереження і зміцнення здоров'я дітей у ЗНЗ, занесених до обласної мережі Шкіл сприяння здоров'ю, 2013 р.)⁹.

Варто звернути увагу на результати «Моніторингового дослідження організації здоров'язбережувального освітнього середовища для учнів початкових класів ЗНЗ Недригайлівського району Сумської області та м. Шостка» (2010) щодо інфраструктури та кадрового забезпечення навчального закладу: «Недостатня матеріально-технічна база з формування здоров'язбережувального освітнього середовища у ЗНЗ прослідковується у Недригайлівському районі, де, за відповідями завідувачів, ЗНЗ оснащені лише на 40% медичними кабінетами, на 40% — спортивними залами, 33% — кабінетами психолога, 13% — фізкультурно-оздоровчими куточками у класних кімнатах. У цьому районі спостерігається низький рівень кадрового забезпечення ЗНЗ медичними працівниками: працюють 40% медичних сестер, але немає жодного лікаря»⁹.

Останніми роками у ЗНЗ України особливе місце відводиться здоров'яспрямованій діяльності школи, насамперед, за рахунок широкого впровадження здоров'язбережувальних технологій. Але виявити ефективність здоров'яспрямованої діяльності ЗНЗ у цьому напрямі неможливо без проведення моніторингу.

За результатами моніторингового дослідження «Організація здоров'язбережувального освітнього середовища ДНЗ Роменського району Сумської області та м. Суми» (2010), вихователі активно використовують у своїй роботі з дітьми оздоровчі технології. «Так, найбільшою популярністю серед лікувально-профілактичних процедур користуються процедури вживання вітамінів, салатів, соків, йогуртів, кефіру — 75%; масажу (лікувально-профілактичного, точкового) — 30,5%; ароматерапії та фітотерапії — по 22,2%; лікувальної фізичної культури — 19,4%; спеліотерапії (лікування сіллю) — 2,7%. Серед різних видів стимулювальної гімнастики здоров'язбережувальних технологій найбільшу увагу вихователі приділяють дихальній гімнастиці — 63,8%; оздоровчому бігові — 58,3%; танцювальній терапії, казкотерапії, лялькотерапії — 52,7%; ходінню по водно-сольовій доріжці — 36%; психогімнастиці, релаксації, сміхотерапії,

⁹ Результати моніторингових досліджень навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО Сумського ОІППО [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/46-uncategorised/1402-monitoring-yakosti-osviti>

аутотренінгу — 33,3%; артерапії, кольоротерапії, музикотерапії — 8,3%; акватерапії — 2,7%»⁹.

Якщо звернути увагу на результати вищезазначених моніторингових досліджень оздоровчої функції освіти, то можна сформулювати певні висновки щодо належної організації здоров'язбережувальної діяльності навчального закладу, якості використання здоров'язбережувальних технологій, надання медичних послуг, використання оздоровчих методик тощо.

Нині особливо актуально у процесі моніторингового дослідження виявляти фактори ризику, що спостерігаються у закладах освіти і призводять до погіршення здоров'я дітей і підлітків від першого до останнього року навчання.

Саме «шкільні фактори» ризику — це той комплекс проблем, які є результатом діяльності освітнього закладу. Отже, зниження їх негативного впливу (або повна ліквідація) знаходиться у межах діяльності освітнього закладу.

На нашу думку, багаторічні дослідження дають змогу виявити ті шкільні фактори ризику, які негативно впливають на здоров'я дітей. Зокрема, це:

1. Недоліки в чинній системі фізичного виховання.
2. Масова безграмотність батьків щодо виховання та збереження здоров'я.
3. Функціональна неграмотність педагога щодо вміння допомагати учням стверджувати власну самостійність, формувати адекватну самооцінку та індивідуальність в ухваленні рішень з питань збереження здоров'я.
4. Відсутність системи роботи з формування цінностей здоров'я і здорового способу життя (зокрема, профілактики шкідливих звичок, статевого виховання та сексуальної освіти, недостатнє використання засобів фізичного виховання і спорту тощо) з боку батьків.

«Моніторингове дослідження організації здоров'язбережувального освітнього середовища для учнів початкових класів ЗНЗ Недригайлівського району Сумської області та м. Шостка» (2010) надало можливість проаналізувати, наскільки батьки обізнані щодо перевірки стану здоров'я і фізичного розвитку дітей, який формує досліджуваний навчальний заклад: «39% батьків указали, що їхня дитина часто застуджується; 11% дітей після уроків фізичної культури погано почуваються (їх нудить, у них болить голова, тисне у грудях тощо); у 22,5% дітей є порушення постави. За результатами анкетування батьків щодо груп фізичного виховання, то до основної медичної групи зараховано 74% дітей, до підготовчої медичної групи — 7,8%, до спеціальної медичної групи — 2,2%, не знають — 9,4% батьків»⁹.

Підвищення або зниження рівня здоров'я учнів свідчить про відповідність або невідповідність здоров'яформувального напряму закладу, навчального або тренувального навантаження їх відповідно до їхніх індивідуальних особливостей, а також дають змогу прогнозувати ймовірність і час розвитку захворювань, якщо дитина продовжуватиме такий спосіб життя.

⁹ Результати моніторингових досліджень навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО Сумського ОШПО [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/46-uncategorised/1402-monitoring-yakosti-osviti>

Використовуюючи дані «Моніторингового дослідження організації педагогічного супроводу формування, збереження і зміцнення здоров'я дітей у ЗНЗ, занесених до обласної мережі Шкіл сприяння здоров'ю Сумщини» (2013) можна простежити один із «шкільних факторів ризику» — ступінь проблеми функціональної неграмотності педагога з питань «формування, збереження, зміцнення, використання, відновлення та передачі (ФЗЗВВП) здоров'я»².

Важливо звернути увагу, що «незважаючи на достатньо високий методичний рівень підготовки вчителя, необхідність підтримання його залишається актуальною для більшості педагогів досліджених закладів обласної мережі Шкіл сприяння здоров'ю. За даними самооцінювання, як зазначили 65% учителів міських шкіл та 75% учителів сільських шкіл, вони систематично потребують додаткових знань з питань збереження та зміцнення здоров'я дітей. Основними джерелами знань для 73% опитаних є засоби масової інформації (газети, журнали, телебачення та мережа Інтернету). Майже 31% респондентів дотримуються іншої думки»⁹.

Родинне виховання є складовою системи здоров'яформувальної та здоров'язбережувальної функцій навчального закладу. Особливого значення набуває формування валеологічної грамотності батьків, що відбувається за допомогою внутрішніх і позашкільних лекторіїв, семінарів, консультацій. Як показало опитування цієї групи респондентів, питання здоров'язбереження обговорюється на класних та загальношкільних зборах. За результатами вищезазначеного моніторингу: «Опитані респонденти-батьки зазначили, що відповідні обговорення відбуваються доволі часто (82% відповідей), проте близько 3% опитаних вагаються з відповіддю, а ще 2% вказали на те, що такі питання не обговорюються взагалі. Тому більшість батьків позитивно характеризують вплив школи на здоров'я дитини. Лише 2% з них вважають цей вплив негативним, а ще 7% — вагаються з відповіддю. Збереження й охорона здоров'я учнів є одним із пріоритетних напрямів, на високому рівні його оцінюють 62% опитаних»⁹.

На основі аналізу моніторингових досліджень стану здоров'я школярів батькам пропонується уважніше ставитися до здоров'я дитини, а саме: перевіряти правильність харчування та добовий режим; пильнувати за дотриманням дітьми правильного режиму дня та відпочинку; активно запобігати виникненню шкідливих звичок, завчасно відслідковувати фізичний розвиток дитини. Нагадується про необхідність залучення батьків до складного процесу формування здоров'я дитини, пропонується використання складових здоров'язбереження, на які необхідно звернути особливу увагу батькам. У разі виконання запропонованих дій передбачено поліпшення показників здоров'я школярів та зворотний зв'язок із здоров'яформувальною діяльністю навчального закладу.

Оскільки навчальний заклад самостійно не в змозі вирішити проблему збереження та зміцнення здоров'я дітей, то батьки повинні активно співпрацювати

² Бойченко Т. Є. Валеологія в сучасній системі гуманітарної науки та освіти / Т. Є. Бойченко // Філософські проблеми гуманітарних наук. — 2004. — № 3. — С. 82–92.

⁹ Результати моніторингових досліджень навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО Сумського ОШПО [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/46-uncategorised/1402-monitoring-yakosti-osviti>

із закладом освіти. Оприлюднення результатів моніторингових досліджень здоров'яформуального напрямку ЗНЗ адміністрацією надасть можливість батькам краще контролювати та впливати на рівень здоров'я дітей.

Аналіз роботи навчальних закладів за допомогою моніторингових досліджень свідчить, що класні керівники активно долучаються до системи оздоровчої функції освіти та виховання (Моніторингове дослідження стану превентивної освіти з питань профілактики ризикованої поведінки учнів 9–11 класів ЗНЗ, 2015). «Аналізуючи свою роботу, класні керівники (45,6%) упевнені, що заходи, які вони проводили з тематики тютюнопаління, підтверджують вплив саме цієї профілактичної роботи в тому, що учні стали менше курити, порівняно з однолітками попередніх років, але 37,4% респондентів підкреслюють, що у класі є лідери, які активно впливають на учнів. Моніторинг також показав, що є 17% класних керівників, які не ставили за мету вивчати це питання».

«Із відповідей класних керівників можна зробити висновок, що 97,4% респондентів упевнені, що учні достатньо обізнані про те, який негативний вплив та наслідки має куріння, а 2,6% респондентам важко відповісти. Стовідсотково педагоги першого району впевнені, що діти розуміють наслідки від уживання алкогольних напоїв на своє здоров'я. 94,7% класних керівників вважають, що учні мають достатні знання про вплив та наслідки наркотичних і токсичних речовин на розвиток підлітка, але 5,3% респондентам важко оцінити знання учнів. Другий район показав, що лише 2,8% класних керівників вважають, що учні не розуміють наслідків від уживання алкогольних напоїв на своє здоров'я, 2,8% респондентів не впевнені, що діти обізнані щодо впливу наркотичних речовин на розвиток підлітка, та 14,2% — важко відповісти»⁹.

На нашу думку, результативність моніторингових досліджень ЗНЗ Сумщини доводить, що необхідно обирати для вивчення такі напрями моніторингу, які є інструментом виявлення оздоровчої функції ЗНЗ. Вони констатують не лише фактичний стан здоров'я дитини або чинники формування оздоровчої функції освітньої системи, а й вагомі процеси (ФЗЗВВП) (за Т. Бойченко) здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу, які дають змогу простежити та виявити здоров'яспрямовану, здоров'яформувальну та здоров'язбережувальну функції учасників освітнього процесу.

Результати запровадження оздоровчої програми моніторингу, безумовно, підтверджують чітке бачення колективом та адміністрацією конкретних здоров'яформувальних чинників розвитку ЗНЗ:

- управління змінами, спрямованими на визначення та впровадження стратегії, що сприяє формуванню стабільного здоров'язбережувального освітнього середовища ЗНЗ;
- ухвалення ефективних управлінських рішень на всіх рівнях;

⁹ Результати моніторингових досліджень навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО Сумського ОШПО [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/46-uncategorised/1402-monitoring-yakosti-osviti>

- взаємодія між закладом та зовнішнім середовищем, коли школа стає конкурентоспроможною, створюються можливості для досягнення оздоровчих цілей закладу або до входження до мережі Шкіл сприяння здоров'ю;
- підтримка здоров'язбережувальних інновацій;
- доцільне застосування здоров'язбережувальних технологій;
- удосконалення оздоровчих програм моніторингу на виявлення здоров'яспрямованої діяльності ЗНЗ за результатами моніторингів оздоровчої функції освіти;
- вплив на інноваційний клімат, підтримування високих показників якості оздоровчої освіти.

Висновки

Моніторинг здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу є важливим інструментом для вимірювання напрямів, показників, процесів освітньої системи та складових у розвитку, формуванні здоров'язбережувального середовища та зміцненні здоров'я учасників навчально-виховного процесу, оскільки передбачає належне інформування про конкретні особливості та наслідки тих чи інших рішень.

Крім того, залучення батьків, старших членів родини до виконання елементів моніторингового дослідження за рівнем оздоровчого спрямування закладу опосередковано впливає на формування ціннісного ставлення до здоров'я сім'ї.

Моніторинг здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу, безумовно, є важливим складником багаторівневого і міжгалузевого процесу, спрямованого не лише на констатацію параметрів неодмінної характеристики людської сутності — здоров'я, а й на його збереження і зміцнення.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Результати моніторингових досліджень дають змогу багатьом закладам освіти, особливо закладам зі статусом Школи сприяння здоров'ю, порівнювати свою здоров'язбережувальну діяльність з іншими моделями оздоровчих напрямів роботи у ЗНЗ; обґрунтовувати роль важливих чинників і факторів, які впливають як позитивно, так і негативно на організацію оздоровчих процесів; активно запроваджувати оздоровчі інновації; стратегічно передбачати перспективи та напрями, які сприяють підвищенню рівня здоров'я дітей або педагогічного колективу; ліквідувати негативні фактори ризику здоров'я; виявляти та оприлюднювати, наскільки вагомим є внесок батьків у справу спрямування дітей на здоровий спосіб життя; корегувати навчальні та методичні підходи до виховання та навчання дітей відповідальності за своє здоров'я та здоров'я оточуючих; започатковувати нові проекти використання здоров'язбережувальних ресурсів у тих ЗНЗ, які не мають статусу Школи сприяння здоров'ю.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про загальну середню освіту» // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 28. — Ст. 230, ст. 5; 22; [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14>

2. Бойченко Т. Є. Валеологія в сучасній системі гуманітарної науки та освіти / Т. Є. Бойченко // Філософські проблеми гуманітарних наук. — 2004. — № 3. — С. 82–92.
3. Бойченко Т. Є. Освітні програми формування здорового способу життя молоді: у 14 кн. / Т. Є. Бойченко. — К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2005. — Кн. 5. — 120 с. — (Серія «Формування здорового способу життя молоді»).
4. Кравченко Г. Ю. Якість освіти в навчальному закладі / Г. Ю. Кравченко, З. В. Рябова // Наша школа. — Х : Ранок, 2013. — 176 с.
5. Куртась С. А. Формування системи моніторингу якості освіти на рівні загальноосвітнього навчального закладу: навч.-метод. матеріали ; модуль / С. А. Куртась. — К., 2007. — 61 с. — (Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні»).
6. Лукіна Т. Вимірювання та управління якістю освіти: навч.-метод. матеріали ; модуль 9 / Т. Лукіна. — К., 2008. — 50 с.
7. Маслікова І. В. Моніторингова система освітнього менеджменту / І. В. Маслікова. — Х. : Основа, 2005. — Вип. 10(34). — 144 с. — (Б-ка журналу «Управління школою»).
8. Моніторинг якості освіти: методи, форми, організаційне забезпечення: посіб. для методистів, директорів, заступників директорів загальноосвіт. навч. закладів / Південноукраїнський регіональний ін-т післядип. освіти пед. кадрів. — Херсон, 2001. — 50 с.
9. Результати моніторингових досліджень навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО Сумського ОІППО [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.soippo.edu.ua/index.php/46-uncategorised/1402-monitoring-yakosti-osviti>
10. Успенська В. М. Впровадження здоров'язберігаючих технологій у загальноосвітньому навчальному закладі – вимога часу / В. М. Успенська // Рідна школа. — 2009. — № 4. — С. 44–48.
11. Успенська В. М. Здоров'язбережувальна компетентність учителя з основ здоров'я та шляхи її розвитку / В. М. Успенська // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / НАПН України, Ун-т менедж. освіти ; редкол.: О. Л. Ануфрієва [та ін.]. — К. 2005. — Вип. 2(15) / голов. ред. В. В. Олійник. — 2011. — С. 140–149.

Liudmila Nezhintseva

**MONITORING AS A TOOL OF DETECTION HEALTH DIRECTED
ACTIVITY OF EDUCATIONAL ESTABLISHMENT**

The article deals with the actuality of the monitoring of health-saving educational functions; clarified the main tasks of health-saving activity in educational establishment and determined the role of pedagogical collective in the organization of health-saving educational environment in the establishment; analyzed functions of teachers and parents' participation in the monitoring of health-saving activity in GPC by examples of monitoring researches in Sumy region.

Monitoring zdorov'yaspryamovanoyi of the institution is an important tool for measuring trends, metrics, processes, educational systems and components in the development environment zdorov'yazberezhuvalnoho formation and strengthening of health of participants of the educational process, as it involves a proper awareness of the specific characteristics and consequences of any decisions.

The results of monitoring studies allow many educational institutions zdorov'yazberezhuvalnu compare their work with other models in recreational areas of the CEI; substantiate the role of important factors and factors that affect both positively and negatively on the organization of health processes; actively implement health innovation; provide strategic perspectives and directions that enhance the health of children or teaching staff; eliminate the negative health risk factors; identify and disclose how parents are making a significant role in determining the priority of children for a healthy lifestyle; adjust educational and methodological approaches to education and training of children in the spirit of responsibility for their health and the health of others.